

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Prawa

Ewelina Gruszewska

**MIĘDZYNARODOWE CENTRUM ROZSTRZYGANIA
SPORÓW INWESTYCYJNYCH
ANALIZA PRAWNOMIĘDZYNARODOWA
Z PERSPEKTYWY POLSKI**

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Promotor:

Dr hab. Maciej Perkowski, prof. UwB

Promotor pomocniczy:

Dr Izabela Kraśnicka

Białystok 2014

Przedmiotem rozprawy jest teoretyczna i empiryczna analiza mechanizmu Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych (ang. International Centre for Settlement of Investment Disputes, ICSID) w ujęciu prawnomiędzynarodowym z perspektywy Polski. Globalizacja, wzmożony handel między państwami oraz inwestycje zagraniczne dokonywane przez przedsiębiorców i w rezultacie rosnąca współzależność pomiędzy suwerennymi państwami spowodowały, że państwa stały się jednocześnie importerami oraz eksporterami kapitału. Intensyfikacja przyjmowanych i wysyłanych inwestycji, pochodzenie podmiotów z państw o różnych ustrojach gospodarczych, różnice wynikające z kultury prawnej i sposobu postrzegania zachodzących procesów gospodarczych, determinują skutki w sferze świadomości ekonomicznej i prawnej podmiotów oraz ich aktywności gospodarczej, w tym sposobie prowadzenia działalności gospodarczej. Te oraz szereg innych czynników doprowadzają do rozbieżności w sposobie wypełniania przez strony wzajemnych zobowiązań i realizacji wspólnie określonych celów, a w konsekwencji powstania sporów na tle prowadzonych inwestycji.

Celem zapewnienia swobodnego przepływu inwestycji zagranicznych, pierwsza dwustronna umowa o ochronie i popieraniu inwestycji (ang. *bilateral investment treaty*, BIT) została zawarta pomiędzy Pakistanem a Niemcami w 1959 roku, zaledwie 55 lat temu. Następnie, kilka lat później, w 1968 roku, w dwustronnej umowie o ochronie i popieraniu inwestycji pomiędzy Holandią a Indonezją, po raz pierwszy zawarto klauzulę arbitrażową, oferującą mechanizmy Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych jako sposób rozstrzygania sporów w razie zaistnienia konfliktu interesów pomiędzy inwestorem a państwem przyjmującym inwestycje zagraniczne. Wiele państw, włącznie ze wszystkimi państwami członkowskimi Unii Europejskiej, za wyjątkiem Irlandii, podażyły za tym przykładem. W ciągu ostatnich dwudziestu lat nastąpił znaczny wzrost przepływu inwestycji zagranicznych. Taki rozwój wydarzeń zaktywizował państwa do znowelizowania swoich umów inwestycyjnych, przyjęcia prawa modelowego oraz zawarcia nowych porozumień z licznymi rządowymi i prywatnymi partnerami. Wzmoczona aktywność inwestycyjna, czyli wysyłanie rodzimych inwestycji za granicę i przyjmowanie inwestycji zagranicznych doprowadziła do tego, iż ukonstytuował się zespół norm regulujących stosunki prawne między państwami a inwestorami zagranicznymi, w tym zagadnienia powstających na tym tle sporów rozstrzygania jako nowa wyspecjalizowana gałąź prawa - międzynarodowe prawo inwestycyjne i związany z nią międzynarodowy arbitraż inwestycyjny.

W Polsce brak jest możliwości bezpośredniego dochodzenia roszczeń przez inwestora przed niezawisłym międzynarodowym organem rozstrzygającym spory inwestor-państwo.

czyli nie ma mechanizmu nieskażonego niedoskonałościami arbitrażu handlowego, ułatwiającego arbitraż, zapewniającego stronom zarówno udogodnienia techniczne, jak i każdy z etapów postępowania arbitrażowego, począwszy od przedłożenia sporu do rozstrzygnięcia aż do uznania i wykonania orzeczenia arbitrażowego. Niezbędne zatem wydaje się stworzenie ułatwień do rozwiązywania, w drodze koncyliacji lub arbitrażu, sporów inwestycyjnych między państwami oraz inwestorami innych państw.

Przegląd dostępnej w Polsce literatury w przedmiotowym zakresie wykazał, iż badana materia stanowi nową i niezbadaną w sposób kompleksowy w Polsce tematykę, a zagadnienie ma doniosłe znaczenie zarówno dla teorii prawa międzynarodowego publicznego, jak też dla praktyki. Do tej pory nie powstała żadna publikacja zajmująca się zagadnieniami rozstrzygnięcia sporów pomiędzy inwestorami a państwami przyjmującymi inwestycje zagraniczne.

Zdaniem autorki, zasadne jest rozważenie przystąpienia Polski do Konwencji o rozwiązywaniu sporów inwestycyjnych między państwami i obywatelami innych państw z 18 marca 1965 roku (zwanej dalej: Konwencją waszyngtońską), która weszła w życie w 1966 roku. Obecnie 150 państw podpisało i ratyfikowało Konwencję waszyngtońską, która powołała do życia Międzynarodowe Centrum Rozstrzygnięcia Sporów Inwestycyjnych - najmłodszą, bo działającą zaledwie od 1988 roku, a jednocześnie bardzo interesującą w kontekście współczesnych problemów i sytuacji finansowej na świecie - wyspecjalizowaną instytucją wchodzącą w skład Grupy Banku Światowego. Organizacja ta, jako neutralna, niezależna i zarazem wysoce skuteczna instytucja zajmująca się rozwiązywaniem międzynarodowych sporów inwestycyjnych, jest narzędziem do zwiększenia transgranicznego przepływu kapitału prywatnego. Jej siedziba znajduje się w Stanach Zjednoczonych, w Waszyngtonie.

Determinantem przeprowadzonych badań była próba poddania analizie problemów mających doniosłe znaczenie zarówno dla teorii prawa międzynarodowego publicznego, jak też dla praktyki. Głównym celem rozprawy doktorskiej jest wykazanie doniosłości stworzenia w Polsce odpowiednich ram instytucjonalnych w zakresie rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych poprzez wykazanie zasadności członkostwa Polski w opisywanej instytucji międzynarodowej. Kolejno, asumptem prowadzonych badań było wyjaśnienie, czy i jak członkostwo w Międzynarodowym Centrum Rozstrzygnięcia Sporów Inwestycyjnych przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności państwa przyjmującego, jako obszaru do inwestycji, jakie skutki dla krajowych systemów prawnych wywołuje członkostwo w forum, a w konsekwencji sformułowanie postulatów *de lege ferenda* dotyczących zasadności

przystąpienia Polski do Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych oraz w konsekwencji rozważenie, jakie potencjalne skutki wywrze członkostwo w badanej instytucji międzynarodowej na polskie ustawodawstwo.

Na podstawie koncepcji metodologicznych oraz ze względu na prawnomiędzynarodowy charakter rozprawy doktorskiej w badaniach zastosowano następujące metody badawcze charakterystyczne dla nauk prawnych:

- a. **metoda historyczno-prawna** – została zastosowana w sposób ograniczony znajdując zastosowanie do analizy prac przygotowawczych nad Konwencją o rozwiązywaniu sporów inwestycyjnych między państwami i obywatelami innych państw, Ułatwieniami Dodatkowymi ICSID oraz kształtowania się i rozwoju mechanizmu rozstrzygania sporów Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych;
- b. **metoda dogmatyczna** – analizie zostały poddane dwustronne i wielostronne akty międzynarodowego prawa publicznego regulujące kwestie rozstrzygania sporów w zakresie inwestycji zagranicznych;
- c. **metoda analizy prawno-porównawczej** – na kanwie zgromadzonej literatury (komentarze, monografie, artykuły) autorka porównała dostępne na arenie międzynarodowej mechanizmy dochodzenia roszczeń inwestycyjnych przed bezstronnymi, niezawisłymi i niezależnymi międzynarodowymi organami rozstrzygającymi spory inwestor-państwo w drodze arbitrażu i concyliacji, mając szczególnie na uwadze podobieństwa i różnice między tymi regulacjami a mechanizmami oferowanymi przez Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych oraz ich wzajemne relacje.
- d. **metoda analizy orzecznictwa sądowych organów międzynarodowych rozstrzygających spory inwestycyjne**, przede wszystkim Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych oraz subsydiarnie - Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze, Sądu Arbitrażowego Międzynarodowej Izby Handlowej i Instytutu Arbitrażowego Sztokholmskiej Izby Handlowej – przedmiotowa metoda stała się cennym źródłem wiedzy w zakresie wykładni i związanych z tym wątpliwości pojawiających się przy interpretacji ustawowych pojęć traktatowych występujących na tle inwestycji zagranicznych;
- e. **metoda analizy statystycznej** (statystyki Konferencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju, Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych) – zastosowana metoda pozwoliła poznać dynamikę wzrostu licznych

międzynarodowych sporów inwestycyjnych w ciągu wielu lat, instytucje najczęściej rozstrzygające międzynarodowe spory inwestor-państwo, liczbę i rodzaje spraw rozwiązywanych przez Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych na podstawie Konwencji waszyngtońskiej i Ułatwień Dodatkowych ICSID oraz podział tych spraw według kryterium sektora geograficznego i ekonomicznego;

f. **metody empiryczne** - w celu zbadania słuszności założeń pracy doktorskiej, a także pełniejszego zrozumienia badanego problemu, wystosowano do Ministerstwa Gospodarki, Departamentu Promocji i Współpracy Dwustronnej, odpowiedzialnego w ramach prac Rządu RP za problematykę ochrony oraz popierania inwestycji, pismo w celu uzyskania informacji na temat aktualnego stanowiska Rządu RP w sprawie przystąpienia do Konwencji waszyngtońskiej; ponadto, podczas kwerendy naukowej w Waszyngtonie w Stanach Zjednoczonych, autorka uczestniczyła w konsultacjach ze światowymi uznanymi praktykami i teoretykami w zakresie arbitrażu handlowego i inwestycyjnego, co umożliwiło pełniejsze zrozumienie praktycznych aspektów badanej materii, sformułowanie wniosków i postulatów w aspekcie zasadności podpisania i ratyfikowania przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji waszyngtońskiej.

Różnorodność zastosowanych metod i technik badawczych pozwoliła na dogłębne zbadanie problemu i weryfikację postawionych hipotez.

Praca składa się z trzech zasadniczych części. W części pierwszej, w rozdziale pierwszym „Prawo międzynarodowe a spory międzynarodowe” omówiono zagadnienia wprowadzające związane z tematyką dochodzenia roszczeń w sporach inwestor – państwo. Następnie ukazano teoretyczne ujęcie sporów międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem sporów inwestycyjnych, jak też pojęcie inwestycji zagranicznych oraz ich skutki na gruncie prawa międzynarodowego. Scharakteryzowano polubowne sposoby rozstrzygania sporów inwestor – państwo dostępne na gruncie prawa międzynarodowego publicznego, w tym najbardziej rozpowszechnione – arbitraż i concyliację oraz ukazano dynamikę wzrostu liczby sporów inwestor-państwo rozpoznawanych przez międzynarodowe instytucje na przestrzeni lat. W rozdziale drugim „Międzynarodowe mechanizmy rozstrzygania sporów inwestycyjnych” opisano Regulaminy Komisji Narodów Zjednoczonych do spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego oraz zasady funkcjonowania i podstawy prawne rozstrzygania spraw przez międzynarodowych instytucje

rozstrzygające spory inwestycyjne: Stały Trybunał Arbitrażowy w Hadze, Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy Międzynarodowej Izby Handlowej, Instytut Arbitrażowy Sztokholmskiej Izby Handlowej, Londyński Sąd Arbitrażu Międzynarodowego oraz Amerykańskie Stowarzyszenie Arbitrażowe.

W drugiej części zaprezentowano Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych. W rozdziale trzecim „Organizacja Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych” wnikliwej analizie poddano działalność ICSID jako instytucji międzynarodowej. Ukazano kształtowanie się systemu rozstrzygania sporów o zasięgu globalnym w ramach Grupy Banku Światowego, w tym etap *travaux préparatoires* nad Konwencją waszyngtońską o rozstrzygnięciu sporów inwestycyjnych między państwami a obywatelami innych państw. Omówiono cele, zasady funkcjonowania instytucji oraz zagadnienia jej członkostwa i działalności. W rozdziale czwartym „Kompetencje Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych” podjęto próbę charakterystyki arbitrażu i koncepcji jako sposobów rozstrzygania sporów na podstawie Konwencji waszyngtońskiej oraz Dodatkowych Ułatwień ICSID oraz zaprezentowano działania dodatkowe Centrum w zakresie polubownego rozwiązywania przedkładanych spraw. W rozdziale piątym „Aspekty proceduralne rozstrzygania sporów” szczegółowo omówiono przebieg postępowań od wszczęcia procedury, poprzez środki prawne przysługujące stronom po wydaniu orzeczenia, etap uznania i wykonania orzeczenia oraz koszty postępowania prowadzonego przez trybunały arbitrażowe i komisje koncepcyjne ICSID. U podstaw prac nad niniejszą częścią dysertacji leży potrzeba zbadania przejrzystości, wydajności i neutralności przepisów prawnych dotyczących rozstrzygania sporów pomiędzy inwestorami a państwami w ramach badanego systemu instytucjonalnego.

W trzeciej części pracy, rozdział szósty „Rozstrzygnięcie sporów z perspektywy Polski” dotyczy rozwoju wydarzeń w dziedzinie rozstrzygania sporów inwestycyjnych na arenie międzynarodowej, w tym zainteresowanie mechanizmami Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych. Mając na względzie udział Polski w postępowaniach arbitrażowych przed trybunałami arbitrażowymi *ad hoc* oraz na podstawie Ułatwień Dodatkowych ICSID przed Międzynarodowym Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych zbadano wpływ rozwoju międzynarodowych mechanizmów rozstrzygania sporów inwestycyjnych na sytuację Polski. Następnie ukazano znaczenie skutecznego arbitrażu dla inwestorów zagranicznych. W części końcowej scharakteryzowano w sposób porównawczy zalety i wady mechanizmu instytucjonalnego oferowanego przez Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych na podstawie Konwencji

waszyngtońskiej oraz Ułatwień Dodatkowych ICSID. W rozdziale siódmym „Problem przystąpienia Polski do Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych” podsumowano podjętą problematykę. Zaprezentowano wnioski z przeprowadzonych badań empirycznych i wcześniejszych dywagacji, które stanowią kwintesencję spostrzeżeń i uwag poczynionych w toku pracy, odpowiedzi na zadane pytania wypływające z hipotez badawczych, odnoszące się do zasadności przystąpienia przez Rzeczpospolitą Polskę do Konwencji waszyngtońskiej, a w konsekwencji przystąpienia do Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych przez pryzmat zalet i wad tego systemu oraz cech odróżniających arbitraż inwestycyjny od arbitrażu handlowego.

Podjęta tematyka rozstrzygania międzynarodowych sporów inwestor – państwo jest zagadnieniem wyjątkowo aktualnym. Praca łączy zarówno teoretyczne jak i praktyczne aspekty stosowania międzynarodowego prawa inwestycyjnego, które z powodzeniem mogą być wykorzystywane w praktyce rozstrzygania sporów w drodze arbitrażu i concyliacji. Rozważania przedstawione w dysertacji dowodzą zasadności rozważenia przystąpienia przez Polskę do Konwencji o rozwiązywaniu sporów inwestycyjnych między państwami i obywatelami innych państw z 18 marca 1965 roku, a w konsekwencji umożliwienia korzystania z ułatwień Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych.

Ewelina Gruszczyńska